

incapaces, multis denique replentur miseriis propter intemperantiam, voluptates, aliosque hujusmodi graves excessus: porro ejusmodi mala in Deum refundere non licet. Hinc Rousseau (*Emile*, t. II, p. 51):

Si nous nous contentions d'être ce que nous sommes, nous n'aurions point à déplorer notre sort; mais, pour chercher un bien-être imaginaire, nous nous donnons mille maux réels. Qui ne peut pas supporter un peu de souffrance doit s'attendre à souffrir beaucoup. Quand on a gâté sa constitution par une vie déréglée, on la veut rétablir par des remèdes; au mal qu'on sent on ajoute celui qu'on craint: la prévoyance de la mort la rend horrible et l'accélère; plus on veut la fuir, plus on la sent; et l'on meurt de frayeur durant toute la vie, en murmurant contre la nature des maux qu'on s'est faits en l'offensant. Homme, ne cherche pas l'auteur du mal; cet auteur, c'est toi-même.

Dices: Sæpe probi religiosique homines cunctis miseriis hujus vitæ afficiuntur, dum improbi et supremi Numinis contemptores multis deliciis affluent: atqui tanta inversio ordinis sub unico Deo summe bono existere non posset. Ergo, etc.

R. Nego min. Alibi enim demonstratur alteram post præsentem existere vitam summe beatam pro bonis, et summe miseram pro malis. Hac autem veritate supposita, prædicta inversio ordinis sufficienter compensatur; qui enim tribulationem propter Deum patienter sustinuerunt, proportionatam remunerationem in cœlesti patria recipient. Mala igitur physica viris religiosis et christiane viventibus per seipsa non nocent, sed e contra prosunt, siquidem pro momentanea et levi tribulatione *æternum gloriae pondus* operantur in ipsis. (II Cor., IV, 17.) Ergo, etc.

NOTA. Dogma peccati originalis est fudamentum religionis christianæ: atqui, hac veritate posita, existentia mali physici sub unico ente summe bono facile explicatur; est enim poena peccati. Unde illud dogma, quod sola ratio invenire et astruere non potuisset, quamvis satis clara videantur magnæ perturbationis moralis signa, a

revelatione proveniens et in constanti traditione saltem confuse inventum, ipsis philosophis appareat tanquam ratio mysterii de quo hic agitur.

CAPUT SECUNDUM.

DE ÆTERNITATE DEI.

Deus, cum sit ens necessarium, nec initium habuit, nec finem habiturus est: ergo est æternus. Unde in Scriptura semper exhibetur ut æternus; v. g., Deut., xxxii, 40: *Vivo ego in æternum; Ps. ci, 13: Tu autem Domine, in æternum permanes; II Mach., i, 24*, sic orat sacerdos Nehemias: *Domine Deus omnium creator, teribilis et fortis, justus et misericors; qui solus est bonus rex, solus præstans, solus justus, et omnipotens et æternus.* At circa naturam ipsius æternitatis non ita omnes sibi consentiunt: quidam enim dicunt illam esse *successivam* seu ex infinitis momentis sibi succendentibus coalescentem; alii vero contendunt eam esse velut punctum indivisibile omnia tempora simul complectens. Ita veteres Academici, et nunc communius autores cum divo Thoma. In duplice propositione stabiliemus 1º æternitatem Dei non esse successivam, et 2º eam soli Deo esse propriam.

PROPOSITIO PRIMA.

Æternitas Dei non est successiva.

Prob. 1º. Ante creationem solus Deus existebat: atqui solus Deus existens nullam experiebatur successionem; nam, vel ista successio ipsi fuisset extrinseca vel intrinseca: atqui neutrum dici potest: non extrinseca, cum nihil praeter ipsum existeret; non intrinseca, quia repugnat ens necessarium aliquam subire mutationem sibi intrinsecam: ergo æternitas Dei ante creationem non erat successiva. Porro ipsius natura per creationem non fuit mutata. Varias igitur successiones subeunt crea-

turae relative ad se invicem , ex voluntate Creatoris : sed Creator successionem operibus tribuendo , eam sibi dare non potuit. Ergo, etc.

Prob. 2º. Si æternitas esset successiva, dicendum foret effluxisse momenta et sæcula numero infinita , et tamen hanc infinitatem quotidie augeri; atqui successio infinita, quæ tamen augetur, est contradic̄io. Ergo, etc.

Hinc æternitas est velut punctum simplicissimum et prorsus immutabile circa quod omnes creature versantur; singulæ, licet brevi tempore existant, toti æternitati aliquo sensu respondent, et Deus, omnis successionis exp̄ers, habet tamen relationes ad creature in variis quos subeunt statibus: cognoscit futuras et possibiles; videt præsentes, et præteritas nunquam obliviscitur. Idem dicendum est de factis.

Sed in ipso nihil est futurum aut præteritum, nec unquam de illo recte dici potest: *Erat, fuit, erit, vidit, videbit, ante, post, etc.*, quia hujusmodi locutiones assimilant Deum creaturis. Unde Fénelon, *Exist. de Dieu*, 2º partie, ch. v, art. 3:

En Dieu, rien n'a été, rien ne sera, mais tout est. Supprimons donc pour lui toutes les questions que l'habitude et la faiblesse de l'esprit fini, qui veut embrasser l'infini à sa mode étroite et raccourcie, me tenteraient de faire. Dirais-je, ô mon Dieu! que vous aviez déjà une éternité d'existence en vous-même avant que vous m'eussiez créé, et qu'il vous reste encore une autre éternité après ma création où vous existez toujours? Ces mots, déjà et après, sont indignes de celui qui est. Vous ne pouvez souffrir aucun passé ni aucun avenir en vous. C'est une folie que de vouloir diviser votre éternité, qui est une permanence indivisible.

Hæc idea æternitatis Dei in memoria semper retinenda est, eo magis quod, ex consueto loquendi modo et ex difficultate tantum mysterium intelligendi, quædam notio successivæ æternitatis identidem reduci videbitur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Æternitas soli Deo est proprium.

Prob. Probavimus unicum existere ens necessarium; si ergo æternitas soli Deo non esset propria, non repugnaret creatura æterna: atqui repugnat creatura æterna; quod enim fuit creatum, initium habuit, et quod initium habuit, non est æternum. Ergo, etc. Itaque in textu II Mach. citato, dicitur de Deo: *Qui solus es bonus rex, solus præstans, solus justus, et omnipotens et æternus*, et in Symbolo S. Athanasii: *Unus omnipotens, et unus æternus*.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Creatio ab æterno fuit possibilis: ergo creatura æterna non repugnat.

R. Nego conseq. Nam creatio fuit possibilis pro tempore, non autem pro æternitate.

Inst. 1º. *Possibili posito in actu, nihil sequitur absurdum*: ergo, si ab æterno creatio sit possibilis, creatura æterna non repugnat.

R. Nego conseq. Ut valeret enim consequentia, non tantum sufficeret creationem ab æterno fuisse possibilem, sed requireretur ut creatura æterna foret possibilis: sed dici non potest creaturam æternam esse possibilem, implicat enim aliquid creatum esse æternum. Ergo, etc.

Inst. 2º. Non repugnat dari effectum causæ suæ coævum. Ergo, etc.

R. Dist. ant. Non repugnat dari effectum causæ suæ coævum, in iis quæ necessario producuntur, *conc.*; in liberis, *nego ant.* Porro creature non necessario producuntur; necessitas enim et creatio in eodem subjecto evidenter repugnant. Ergo, etc.

Jam probavimus creature esse mere contingentes, et optime non existentes concipi, ubi supra de ente necessario. De libertate Dei in creando infra specialius agemus. Ex hinc autem sequitur eas minime causæ suæ, sive Deo, posse esse coævas.

CAPUT TERTIUM.

DE IMMUTABILITATE DEI.

PROPOSITIO.

Deus est prorsus immutabilis,

Prob. 1º Script. sacra. Malach., III, 6 : Ergo Dominus, et non mutor. Jacobi, I, 17 : Apud quem non est transmutationis, nec vicissitudinis obumbratio.

*Prob. 2º Si Deus mutabilis esset, vel ratione perfectio-*num, *vel ratione decretorum : atqui neutrum dici potest.*

1º Non ratione perfectionum ; suas enim perfectiones ab alio ente non accepit, nec eas sibi donavit, sed eas necessario possidet : porro repugnat eas esse simul necessarias et mutabiles ; repugnat pariter eas esse simul infinitas et mutationi obnoxias : infinitum sub omni respectu et quælibet mutatio sese mutuo excludunt. Ergo 1º, etc.

2º Non ratione decretorum ; mutari enim non potest ratione decretorum, nisi vel quia ab æterno ea non tulisset, vel quia lata revocare posset : at utrumque repugnat. 1º Repugnat Deum sua decreta ab æterno non tulisse, tunc enim dicendum foret illum mansisse suspensum, aut ignarum fuisse : atqui hæc in Deo summe perfecto admitti nequeunt. 2º Repugnat Deum decreta sua revocare posse ; si enim ea revocaret aut mutaret, vel propter nova motiva sibi occurrentia, vel ex levitate : atqui nova motiva Deo occurtere non possunt, nec ulla levitas in eo admittenda est. Ergo, etc. ; ergo 2º, etc. ; aliunde, etc. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 4º Deum facti sui olim pœnituisse legitur in Gen., vi, 6. Ergo, etc.

R. Dist. ant. Deum facti sui olim pœnituit metaphoriæ, conc. ; proprie et stricte, nego ant. Ut enim captiuo nostro sese accommodet Scriptura, perfectiones et ope-

rationes Dei exprimens, figuratis utitur locutionibus : oculos ei tribuit ad pingendam infinitam ejus scientiam, brachia ad significandam fortitudinem et omnipotentiam illius ; loquitur de ipsius dextera, de sede, de tabernaculo, quamvis dexteram non habeat, sedere aut in tabernaculo habitare nequeat. Sic pariter per metaphoram tribuit illi iram, dolorem, pœnitentiam, quia divinæ ipsius operationes quamdam similitudinem habere videntur cum actibus hominum his animæ sensibus affectorum. Ergo, etc.

Obj. 2º Deus plures sua decreta revocavit ; v. g., de-creta de morte Ezechiae (IV Reg., xx), de Ninivitarum destructione (Jon., III). Ergo, etc.

R. Nego ant. Nam decreta de quibus hic agitur erant tantum conditionata : porro Ezechias et Ninivitæ conditionem apposuerunt, scilicet, Ezechias vitam cum lacrymis postulavit, et Ninivitæ pœnitentiam egerunt. Ergo Deus decretæ sua proprie non revocavit.

Inst. 1º Ille decreta sua mutat qui eumdem hominem modo amat et modo odit, prout justus vel injustus est : atqui Deus eumdem hominem, etc.

R. Nego maj. Nam Deus ab æterno amat hominem quatenus justum, et ab æterno eum odit quatenus injustum : unde si idem homo sit modo justus, et modo injustus, ab æterno Deus eum dilexit in ordine ad justitiam, et odio habuit in ordine ad peccatum : ergo mutatio est in homine et non in Deo. Ergo, etc.

Inst. 2º Duæ affectiones contrariae non possunt esse simul in Deo ; ergo, etc.

R. Dist. antecedens. Duæ affectiones contrariae non possunt esse simul in Deo pro eodem tempore et eodem subiecto, conc. ; pro diverso tempore, vel pro diverso subiecto, vel pro eodem subiecto in diverso statu spectato, nego ant. Tunc enim nulla enuntiatur contradicatio, ut patet.

Obj. 3º Deus de non creante factus est creans : ergo aliquam subiit mutationem.

R. Nego ant. Nam Deus ab æterno habuit voluntatem

creandi; vi hujusmodi voluntatis ab æterno existentis mundus ex nihilo prodiit: ergo Deus titulum creatoris acquisivit, sed idem semper remansit in se, et in ea absolute permanentia quæ æternitatem ejus constituit. Ergo, etc.

Inst. Deus proprie factus est creans, quando mundus cœpit existere: ergo re ipsa de non creante factus est creans.

R. Nego ant. Deus enim proprie factus est creans, quando tulit decretum efficax de mundi existentia: atqui decretum illud tulit ab æterno: ergo solummodo titulum creatoris accepit in tempore, respectu creaturarum.

Potuisset quidem mundi creationem non decernere, ac proinde in eo est decretum quod potuisset non existere: sed, cum decretum istud ab æterno in Deo existat, nullam arguit in eo mutationem, et insuper probandum esset illud Deo aliquam perfectionem afferre.

CAPUT QUARTUM.

DE LIBERTATE DEI.

Duplex distinguitur libertas in genere, videlicet, libertas a coactione et libertas a necessitate.

Libertas a coactione est immunitas ab omni vi externa contra voluntatem illata; v. g., foras exire volo, sed alius fortior me januam tenet occlusam, coactus sum; januam aperit, liber sum a coactione.

Libertas a necessitate est immunitas a qualibet invincibili determinatione, seu est facultas eligendi, diciturque libertas electionis.

Duplex iterum est libertas a necessitate, una quæ dicitur contrarietatis, et altera contradictionis. Libertas contrarietatis est facultas unum ex duobus contrariis eligendi; v. g., bonum vel malum. Libertas contradictionis est facultas alterutrum ex duobus contradictoriis eligendi; v. g., agendi vel non agendi, hoc honum vel istud operandi.

Duplicis generis actus distinguuntur in Deo, interni, scilicet, et externi: actus *interni* sunt illi qui Deum ipsum habent pro objecto, ut se cognoscere et se amare; *externi* vero ii sunt qui ad extra, ut ita dicimus, producent, sicut creatio, creaturarum conservatio, mutatio, destructio, etc.

Certum est 1º Deum esse liberum a coactione; cum enim sit ens necessarium et summe perfectum, a nullo alio ente cogi potest.

Certum est 2º illum in actibus internis liberum non esse a necessitate; necessario enim se cognoscit et amat. Item necessaria est generatio Verbi et processio Spiritus Sancti.

Certum est 3º Deum libertatem contrarietatis non habere, siquidem repugnat illum eligere posse malum.

Tota igitur quæstio est an Deus in actibus externis habeat libertatem contradictionis, et ita mundum creaverit, ut eum potuisset non creare, vel perfectiorem aut minus perfectum facere.

PROPOSITIO.

Deus in actibus suis externis perfecte est liber.

Prob. 1º *ex Script. sacra. Ps. xiii, 1: Deus ultionum, Dominus Deus ultionum libere egit. I. Cor., xii, 11: Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Eph., i, 11: Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sue.*

Prob. 2º *ex sanctis Patribus. S. Hieron, in Epist. ad Philem., v, 14 (t. IV, col 450), probat Deum fecisse hominem liberum, quia ipse est liber: Qui ideo bonus est (erga creature) quia vult, non quia cogitur.*

S. Aug., *de Civitate Dei*, l. xxii, cap. 30, n. 3, t. VII, p. 702, de libero arbitrio Dei et hominis longe disserit, et ait: *Certe Deus ipse numquid, quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* Ergo, etc.

Prob. 3º *ex ratione.* 1º Vel Dens libere creavit mundum, vel ad illum creandum ex natura sua fuit deter-

minatus : atqui Deus ex natura sua ad creandum mundum non fuit determinatus ; nam, in ea hypothesi, mundus et omnia quæ in eo sunt necessario existerent : atqui necessario non existunt siquidem concipi possunt, non existentia aut aliter existentia. Ergo, etc.

2º Deus est ens necessarium et infinite perfectum ; ergo ex natura sua determinari non potuit ad educandas e nihilo creaturas quibus minime indigebat.

3º Repugnat creatura æterna, ex dictis : atqui tamen si Deus necessitate naturæ suæ ad actus externos determinaretur, omnes creaturæ forent æternæ ; absurdum est enim causam æternam et necessario agentem effectus suos in tempore tantum producere. Ergo, etc.

4º Causa ex natura sua ad aliquid necessario determinata, secundum totam potentiam suam agit : atqui potentia Dei est infinita : ergo omnes creaturæ deberent esse infinitæ.

5º Ubi videmus fines certissime intentos et media ad eos consequendos arbitria et recte disposita, ibi adesse causam intelligentem et liberam certo judicamus : at in mundo multos advertimus fines certissime intentos et media, etc. ; v. g., certum est oculos factos esse ad videntium, aures ad audiendum, solem ad illuminandum, aves ad volandum, etc., et quamvis hæc ad finem consequendum aptissime sint disposita, sunt tamen arbitria ; evidenter enim percipimus ea alio modo disponi potuisse ; v. g., sol sapienter ab occidente in orientem vel ab aquiloni in meridiem verti posset, et nihilominus illuminaret, calefaceret, etc.

6º Tandem, Deus perfectiori et eminentiori modo possidet quidquid perfectionis est in creaturis : at in creaturis existit libertas.

Fieri autem potest ut hæc libertas in Deo sit absoluta, ut libertas creandi mundum ; vel ut, data hypothesi, jam non existat ; sic, admisso peccato, Deus illud punire tenetur, alioquin cessaret esse Deus summe sanctus, summe justus, etc.

Vera Dei libertas evertitur a pantheistis creationem

negantibus, et gravissime lœditur a philosophis hodier-
nis creationem habentibus ut necessariam ; sic. D. Cousin
(*Hist. de la Phil.*, leçon 3º, p. 26 et suiv.) : *Dieu, s'il est cause, peut créer, et s'il est une cause absolue, il ne peut pas ne pas créer... son caractère éminent étant une force créatrice absolue, qui ne peut pas ne pas passer à l'acte, il suit, non que la création est possible, mais qu'elle est nécessaire ; il suit que Dieu créant sans cesse et infinitement, la création est inépuisable et se maintient constamment.*

Propter hæc et etiam propter principia vere pantheis-
tica fortiter impetus, D. Cousin, ad quamdam retractationem devenire volens, dixit (*Fragn. phil.*, 1838, pré-
face, xxv) : *Dieu, comme l'homme, n'agit et ne peut agir que conformément à sa nature, et sa liberté même est relative à son essence. Or, en Dieu surtout la force est tou-
jours en acte. Dieu est donc essentiellement actif et créa-
teur, etc. Hinc patet mutationem esse duntaxat in verbis.*

Infra dicit Deum non esse liberum, nisi quatenus ha-
beat spontaneitatem, quæ ab ipso, more janseniano intel-
lecta, non est immunitas ab omni necessitate, sed tantum
a coactione. Unde sicut non invitus semper bonum eligit,
sic eodem modo : *Sa nature toute-puissante, toute juste et
toute sage, s'est développée avec cette spontanéité qui con-
tient la liberté tout entière, et exclut à la fois les misères
et les efforts de la volonté.*

Totum hoc sistema manet confutatum ex eis quæ in
probationibus thesis nostræ dicta sunt. Unicum quo nitit
fundamentum, scilicet Deum essentialiter esse ca-
sam absolutam, ruit, si solum attendatur Deum esse
quidem necessario causam, quatenus absolutam habet
potestatem agendi, sed eum nec necessario, nec semper
agere.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º Deus est immutabilis : atqui non potest esse
simil immutabilis et liber. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam 1º demonstravimus Deum esse im-
mutabilem ; nunc probamus illum esse liberum : atqui
veritates clare demonstratas negare non licet, quia vin-

culum quo inter se connectuntur non advertimus. 2º Immutabilitas in eo consistit quod Deus decreta semel lata non mutet; libertas vero in eo sita est, quod hæc decreta ex electione ferantur: at inter utrumque nulla est contradictionis. Ergo, etc.

Consulto abstinemus a variis systematibus quæ ex cogitaverunt olim philosophi ac theologi ut libertatem Dei cum ejus immutabilitate conciliarent, qui sufficit ut ostendamus nullam demonstrari nec percipi repugnantiam.

Inst. Deus ab æterno determinatur ad ea quæ facturus est in tempore: ergo non est liber.

R. Nego conseq. Ille enim est liber qui semper exsequitur consilia quæ libere iniit: atqui Deus, agens in tempore, semper exsequitur consilia quæ libere iniit, licet ab æterno; nunc quidem impossibile est ut ea non exsequatur, sed impossibilitas ista ex libera ipsius determinatione oritur; ergo libertati ejus non officit.

Obj. 2º Actus liberi sunt contingentes: atqui nihil contingens esse potest in Deo utpote necessario. Ergo, etc.

R. Nego min. Si enim actus contingentes in Deo existere non possent, certe quia imperfectionem arguerent: atqui hujusmodi actus nullam imperfectionem arguant in Deo. Ab æterno enim Deus libere sese determinavit, sua iniit consilia pro tempore: ea simul inita mutare non potest, quia nova ipsi occurrere non possunt motiva aliter sentiendi, volendi, et agendi; ergo hujusmodi actus nullam arguant in Deo ignorantiam, nec levitatem, nec quamlibet aliam imperfectionem; sed maximam, e contra, supponunt perfectionem, videlicet libertatem. Ergo, etc.

Obj. 3º Perfectiones Dei sunt necessariæ: sed actus Dei externi, ut creatio, conservatio, etc., sunt perfectiones. Ergo, etc.

R. Dist. min. Actus externi ostendunt Deum esse perfectum, conc.; perficiunt, *nego min.* Etiamsi nihil extra se fecisset Deus, non minus perfectus esset, ut patet:

facultas creandi aliaque opera externa faciendi est in eo perfectio necessaria et infinita, non vero actus hujus facultatis. Res illustratur exemplo: peritia in homine est perfectio, sed opus peritiam manifestat, et opificem non perficit, nisi forte eum peritiorem reddat. Ergo, etc.

De optimismo.

Summatim hic exponenda sunt systemata duorum illustrium philosophorum, nempe Leibnitz et Malebranche, qui licet Dei libertatem admittant et propugnant, eam tamen reipsa adimere videntur.

Leibnitz, indigne ferens atheos atque deistas, bonitatem et providentiam Dei continuis blasphemis impetrere propter mala quæ in mundo sunt vel apparent, consueto ingenii acumine quæsiit medium difficultates ab eis ex cogitatis radicibus evertendi: ut finem hunc obtineret, sequentia statuit principia (*Essai de Théodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme*, etc., 2 vol. in-8º):

1º Deus, utpote sibi sufficiens, perfecte est liber in se: potest ergo creare, vel non creare, hoc vel illud statuere, juxta beneplacitum suum.

2º Verum ex hypothesi quod agere velit, optimum eligere tenetur: ad unum enim præ cæteris se determinare non potest sine ratione sufficienti qua moveatur, alioquin a supra sapientia deflectaret: porro nulla ex cogitari potest ratio cur unum præ cæteris eligeret, nisi major perfectio. Ergo, etc.

3º Ut opus Dei deprehendatur perfectissimum, non considerandæ sunt partes ejus seorsim sumptæ, sed earum consensio et ordo generalis: ubi enim de toto agitur, certum est hujusmodi consensionem perfectionem ejus constituisse.

4º Cum præsens mundus a Deo creatus sit, sequitur illum esse perfectissimum; quæ igitur mala esse videntur, sunt velut umbræ in tabella, et a natura rerum, non vero a libera Dei voluntate, fluunt: ergo vanæ ac futilis sunt objectiones incredulorum ex malis physicis vel moralibus petitæ.

P. Malebranche, in libro scripto : *Traité de la nature et de la grâce*, sistema Leibnitz adoptavit et perficere voluit. Dicebat et ipse : 1º Deum esse omnino liberum ad agendum vel non agendum ; 2º nihil facere posse quin accurata sit proportio inter opus et ipsius actionem, quæ infiniti est pretii ; 3º in hypothesi creationis, *incarnationem* unius e personis divinis fuisse necessariam, quia securus conveniens non exstitisset proportio inter opus finitum et actionem divinam ; 4º ipsum non potuisse creare mundum nisi ob majorem suam gloriam ; cum autem gloria ejus magis luceat in mundo perfectissimo quam in mundo minus perfecto, inde sequitur hunc mundum esse perfectissimum ; 5º perfectionem mundi ex simplicitate et fecunditate legum quibus administratur, aestimandum esse : si ergo nonnulli deprehendantur defectus in orbe, non tribuendi sunt Creatori, sed legibus generalibus ab ipso institutis et quas interrumpi suprema sapientia ejus vetat.

Hinc sistema Leibnitz nititur principio *rationis sufficientis* pro actione elicienda, et sistema Malebranche principio *affectus* quo Deus necessario se diligit et suam gloriam prosequitur.

Sequentia autem advertenda sunt, et habenda ut totidem argumenta quæ utrumque sistema impugnant :

1º Hypothesis mundi optimi falsa est et nullo modo admitti potest; repugnat enim mundus infinite perfectus; perfectio autem finita semper augeri potest.

2º Principia utriusque philosophi, si premerentur, libertatem Dei in creando mundo everterent, rationes enim quæ Deum ad creandum mundum optimum determinassent, eum determinare debuissent ad ipsam creationem : si ergo mundum optimum Deus necessario creare teneretur, ex hypothesi creationis, necessario creare debuit.

3º Si Deus mundum nunc existentem necessario optimum creaverit, illumque semper optimum velit, ipsius hominis libertas salva permanere posse non videtur.

4º Tandem, principium unicuique systemati pro-

prium, et supra expositum, sic speciali confutatione refelli potest : 1º Certum est quidem Deum agere non posse sine ratione sufficienti : at hæc ratio non deducitur ex objecto actionis, bene vero ex ipsa voluntate agentis. Qui minus bonum videt, illud eligere potest si placuerit : stat pro ratione voluntas : sic et Deus mundum minus perfectum eligere potuit unice propter suum beneplacitum. Imo minus perfectum eligere debet, quia perfectiones creatæ in infinitum augeri possunt, et nunquam de facto mundus optimus existere potest. 2º Certum est pariter Deus necessario seipsum diligere ; sed intrinsecus amor ipsi sufficit, et prorsus liber est sibi externam gloriam in tali vel tali gradu procurare, aut nullam sibi procurare, non creando.

Sapientissimus est Deus : sed infinitam sapientiam suam meliori quo possit modo manifestare non tenetur ; imo, non posset, ut jam advertimus. Ergo, etc.

CAPUT QUINTUM.

DE INDEPENDENTIA ET OMNIPOTENTIA DEI.

1º Deus est ens necessarium, infinite perfectum, unicum ; cætera entia ab ipso creata sunt ; omnia igitur ab illo pendent, et ipse a nullo ; ergo est summe independentis.

2º Est omnipotens; qui enim omne possibile facere potest, merito dicitur omnipotens : atqui Deus omne possibile facere potest. Nam repugnat aliquid esse simul possibile et impossibile : at si Deus omne possibile facere non posset, aliquid esset simul possibile et impossibile : esset possibile, ut supponitur, et impossibile, siquidem ad existentiam determinari non posset. Ergo, etc.

Præterea, Deus creavit cœlum, terram et omnia quæ in eis sunt; atqui creatio omnipotentiam arguit in Deo. Sola enim voluntate sua Deus creaturem e nihilo eduxit, sicut ait Psalmista : *Ipse dixit, et facta sunt; ipse man-*

davit, et creata sunt (Ps. xxii, 9) : si autem sola voluntate sua mundum e nihilo eduxerit, quidquid possibile est similiter educere potest; nulla quippe est ratio cur unum possibile potius quam aliud divinæ voluntati resisteret. Ergo, etc.

Non dicimus tamen Deum posse de facto adducere ad existentiam quidquid possibile est, quia collectio entium possibilium actu completa, est quid impossibile. Quantcumque supponatur creatio, sive ratione perfectionum, sive ratione numeri entium, semper augeri potest.

Fatemur omnipotentiam qua entia contingentia e nihilo educuntur nobis prorsus incomprehensibilem esse et creaturarum existentiam altum involvere mysterium. Sed earum existentia non ideo neganda est. Constat enim multa existere entia, quorum *non-existentia* supponi potest, quæ igitur sunt contingentia. Ergo per se non existunt. A substantia divina non emanant; nam quidquid in ea reperitur est necessarium, infinitum, immutabile. Aliunde Deus non habet partes. Ergo cuncta entia, praeter unicum ens necessarium, existentiam acceperunt in tempore : existentiam autem habere non potuerunt nisi per creationem, seu per educationem e nihilo, id est, substantiae quæ nullam habebant existentiam, vi omnipotentiae Dei, cooperunt existere. Prorsus extra quæstionem est D. Cousin, quando (*Histoire de la philosophie*, 1828) probare nititur nihilum esse quid contradictorium, et immerito dici creaturas e nihilo educi. Certe nihilum absolutum esset quid contradictorium, et absurde diceatur creaturas ex nihilo educi, tanquam ex aliquo. At dicimus Deum, ens necessarium, summe perfectum, existentiam, vi suæ omnipotentiae, dare posse, et sic efficere ut entia e *non-existentia* ad existentiam transeant. Quomodo hæc fiat operatio? nos latet : sed factum rationabiliter negari non potest.

Objicitur 1º Ens quocumque non nisi simile sibi producere; 2º causam e seipsa tanquam principio causatum extrahere, non autem ex nihilo; 3º posito ente infinito, nullum aliud ens existere posse.

R. ad primum. Hoc intelligendum esse de speciebus sese reproducentibus, ex voluntate Creatoris, non vero de causa intelligente, et maxime de causa omnipotenti. *Ad secundum*, eadem reddit ratio. Aliunde, Deus eminenter in se continet quidquid perfectionis est in entibus a se creatis. *Ad tertium*, ens infinitum necessario in se continet, formaliter vel eminenter, quidquid habet rationem entis, alioquin infinitum non esset : verum inde non sequitur existere non posse entia contingentia, quibus varii perfectionis gradus ab ente infinito communicantur, non autem ex propria sua substantia. Iterum de hac quæstione agemus in dissertatione de *Pantheismo*, gallice scripta, ad calcem Theodiceæ.

CAPUT SEXTUM.

DE SIMPLICITATE DEI.

Illud dicitur simplex quod ita unum est ut in partes dividi nequeat.

Gentiles, deorum multiplicatatem admittentes, sæpe eos corporeos esse fingebant. In rvº saeculo nonnulli existierunt viri, præsertim monachi in Ægypto, ultra modum simplices, qui verba Scripturæ vultum, manus, pedes, etc., Deo tribuentis, ad litteram sumentes, eum sub hominis figura sibi repræsentabant, et ideo *Anthropomorphitæ* dicti sunt. De iis mentionem faciunt S. Epiphanius, *Hæresi* 70, et S. Aug., *Hæresi* 50.

PROPOSITIO.

Deus est substantia omnino simplex.

Prob. 1º *Scriptura sacra.* Joan., IV, 24 : *Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate opportet adorare.* II Cor., III, 17 : *Dominus autem Spiritus est : ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Ergo 1º, etc.

Prob. 2º *Ratione.* Quod est compositum dividi potest; quod dividi potest non est unicum ; atqui Deus est unus. Ergo, etc.

2º Ens divisibile non est sub omni respectu infinitum; nam singulæ partes post divisionem existentes essent finitæ : partes autem finitæ simul junctæ ens sub omni respectu infinitum componere nequeunt. Atqui tamen Deus, utpote ens necessarium, sub omni respectu est infinitus. Ergo, etc.

3º Deus cogitat et vult ; atqui repugnat cogitationem et voluntatem existere in subjecto composito, ut infra probabimus, ubi *De simplicitate mentis humanae*.

Dices : Nullam habemus ideam substantiæ simplicis, ergo affirmare non possumus Deum esse substantiam simplicem.

R. Dist. ant. Nullam habemus ideam substantiæ simplicis, id est, sub nulla imagine sensibili illam nobis exhibere possumus, *conc.*; nullo modo eam percipimus, *nego ant.* Etenim illam substantiam percipimus, cuius existentiam demonstramus, et quam ab omni alia substantia secernimus : atqui Deum sic percipimus, ipsius existentiam demonstramus, illum a quolibet alio ente secernimus; et invicte nunc probamus illum corporeum non esse. Ergo concludendum est illum esse substantiam simplicem, licet imperfecte sciamus quid sit substantia simplex.

Pessime ergo ratiocinatur auctor nefandi operis jam citati, *Système de la nature*, quando concludit, t. II, c. 4, omnia tolli media quibus existentia Dei demonstrari possit, asserendo illum sensibus nostris omnino impervium esse. Simili argumento enim probaretur materiam electricam, vim magnetis, etc., non existere; earum enim existentia, in se nobis prorsus ignota, non nisi quibusdam effectibus sensibilibus probatur.

Cum tamen sufficienes non habeamus voces quibus de Deo semper accurate loquamur, sæpe per metaphoram tribuimus illi membra humana et affectiones affectionibus nostris similes; hæc autem ad genuinum sensum reducta, simplicitati et immutabilitati ejus minime nocent.

Specialem de *Pantheismo* quæstionem, quæ hic agitari solet, ad calcem Theodiceæ remittimus.

CAPUT SEPTIMUM.

DE IMMENSITATE DEI.

Illud dicitur immensum quod mensurari non potest, vel quod nullis limitibus circumscribitur. Inter philosophos et theologos christianos, alii dicunt Deum esse immensum *ratione operationis*, quia ubique operatur vel operari potest, quod quidem constat ex dictis; alii contendunt illum esse immensum *ratione scientiæ*, quod etiam verissimum est, ut patebit ex dicendis; alii docent præterea illum esse immensum *ratione substantiæ*. Hæc sola posterior sententia admittenda est.

Advertendum est utrumque præsentiae modum prius expositum, si recte intelligantur, in hunc posteriorem recidere; nam ubi est operatio et scientia, ibi est ipsam substantiam, siquidem operatio absque operante et ab illo distincta, scientia absque sciente, concipi nequeunt. Sed cum quidam auctores inter eas quamdam distinctionem adstruere visi fuerint, ideo nos statuimus Deum immensum esse *ratione substantiæ*. Omnis autem idea loci et extensionis, a modo immensitatem Dei concipiendi sedulo abjici debet.

PROPOSITIO.

Deus est immensus, id est, ubique præsens ratione substantiæ.

Prob. 1º *ex Script. Deut. IV, 39: Scito hodie et cogitato in corde tuo quod Dominus ipse sit Deus in cælo sursum et in terra deorsum, et non sit alius. Ps. CXXXVIII, 7: Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, adest, etc. Apud Job, XI, 8, Sophar dicit de Deo: Excelsior cælo est, profundior inferno, longior terra mensura ejus, et latior mari. Ergo, etc.*

2º Deus utpote infinitus, immensus est, siquidem nullis limitibus circumscribi potest. Si abstrahatur a

creaturis, immensitas est ipsa infinitas. Respectu creaturarum, ubique est quia omnia fecit, omnia noscit, in omni loco operatur, et proinde, ubique est substantialiter præsens : hæc enim omnia requirit infinita perfectio.

Sed audiamus clarissimum Fénelon, p. 261 : *Il n'est en aucun lieu, non plus qu'il n'est en aucun temps; car il n'a, par son être absolu et infini, aucun rapport aux lieux et aux temps, qui ne sont que des bornes et des restrictions de l'être. Demander s'il est au delà de l'univers, s'il en surpassé les extrémités en longueur, largeur, profondeur, c'est, dans un sens, faire une question aussi absurde que de demander s'il était avant que le monde fut, et s'il sera encore après que le monde ne sera plus. Comme il ne peut y avoir en Dieu ni passé ni futur, il ne peut y avoir aussi en lui ni au delà ni en deçà. Comme la permanence absolue exclut toute mesure de succession, l'immensité n'exclut pas moins toute mesure d'étendue. Il n'a point été, il ne sera point, mais il est : tout de même, à proprement parler, il n'est point ici, il n'est point là, il n'est point au delà d'une telle borne; mais il est absolument. Toutes ces expressions qui le rapportent à quelque terme, qui le fixent à un certain lieu, sont imprropres et indécentes. Où est-il donc? Il est, et il est tellement, qu'il faut bien se garder de demander où. Ce qui n'est qu'à demi, ce qui n'est qu'avec des bornes, est tellement une certaine chose, qu'il n'est que cette chose précisément : pour lui, il n'est précisément aucune chose singulière. Il est l'Etre, ou pour dire encore mieux, en disant plus simplement, il est; car moins on dit de paroles, plus on dit de choses. Il est : gardez-vous bien d'y rien ajouter.*

Hinc patet simplicitatem Dei ipsiusque immensitatem sibi minime contradicere, ejus ad omnes creatureas præsentiam nullo modo ad sensum corporeæ et localis præsentiae intelligentiam esse, nec hanc immensitatem esse ipsum spatium, quod jam supra impugnavimus. Neque dicatur repugnare Deum esse *substantialiter*, præsentem in sordidis locis, in flagitosissimis peccatoribus : nam

Deus prorsus impassibilis, nullum experitur incommodum nec ullo modo maculatur ex eo quod *substantialiter* sit præsens in locis pollutis, in peccatoribus fetidis. Sic radii solis fœdissima illuminant loca, nec ideo cessant esse mundi, puri et nitidi.

CAPUT OCTAVUM.

DE INTELLIGENTIA ET SCIENTIA DEI.

Intelligere, judicare, ratiocinari et scire, sunt operationes diversæ in nobis, quia mens nostra, utpote finita, diverse operatur circa objecta. Verum unico intuitu Deus omnia conspicit et penetrat : apud ipsum intelligere et scire sunt quid unum et idem.

Deum esse summe intelligentem clamant aperte ipsius opera, Scripturæ et Patrum testimonia ; v. g. : *Deus scientiarum Dominus est, et ipsi præparantur cogitationes* (I Reg., II, 3) : « Absit ut dubitemus quod ei notus sit » *omnis numerus, cuius intelligentiae, ut in Psalmo canitur, non est numerus.* » (S. Aug., de Civ. Dei, l. XII, cap. 18.)

Hinc plurima apud omnes habentur ut certa nempe :
 1º *Certum est* Deum perfectissima scientia seipsum videre et cognoscere ; sed sibi soli ita notus est, et nulla alia intelligentia eum sic comprehendere potest ; quod sic exprimit B. Paulus, I Cor., II, 10 : *Quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi spiritus Dei.*

2º *Certum est* Deum omnia præterita cognoscere : quod enim Deus vidit obliisci non potest, alioquin mutaretur et imperfectus esset : atqui præterita vidit, siquidem in conspectu ejus facta sunt.

3º *Certum est* Deum præsentia, etiam secretissima, ut occultas mentis nostræ cogitationes, cognoscere : nam *Omnia corda scrutatur Deus, et universas mentium cogitationes intelligit* (I Paralip., xxviii, 9) ; *Scrutans corda et renes Deus.* (Ps. vii, 10.) Aliunde, cum sit ubique præsens, nihil ex iis quæ existunt ipsum latere potest.